ZAWOŁANI PO IMIENIU

29 czerwca 2019

Upamiętnienie
Lucyny Radziejowskiej
zamordowanej
za pomoc okazaną
Żydom w czasie okupacji
niemieckiej

musimy zatem wiedzieć
policzyć dokładnie
zawołać po imieniu
opatrzyć na drogę

ZBIGNIEW HERBERT

Projekt **Zawołani po imieniu** poświęcony jest osobom narodowości polskiej zamordowanym za niesienie pomocy Żydom w czasie okupacji niemieckiej. Pamięć o tych, którzy wykazali się heroizmem w obliczu niemieckiego terroru, jest pielęgnowana we wspomnieniach rodzin, często jednak historie te nie są znane ogółowi społeczeństwa. Projekt **Zawołani po imieniu**, zainicjowany przez Wiceminister Kultury i Dziedzictwa Narodowego prof. Magdalenę Gawin, a realizowany przez Instytut Pileckiego, powstał z potrzeby zaznaczenia w przestrzeni publicznej miejsc związanych z pomordowanymi. Instytut Pileckiego podejmuje starania, aby te lokalne doświadczenia stały się częścią powszechnej świadomości historycznej.

Na potrzeby projektu Instytut Pileckiego stworzył spójny i czytelny sposób wizualnej identyfikacji miejsc pamięci. Materialnym symbolem upamiętnienia jest tablica z inskrypcją w językach polskim i angielskim, umieszczona na kamieniu. Znajdujący się na nim kod QR odsyła do artykułu opisującego wydarzenia, które rozegrały się w danym miejscu. Kamień ten stanowi również trwały element krajobrazu, upamiętniający bohaterów minionych wydarzeń. Stąd też ważną częścią projektu jest współpraca z władzami samorządu terytorialnego i przedstawicielami miejscowej społeczności.

Nazwa projektu **Zawołani po imieniu** nawiązuje do wiersza Zbigniewa Herberta *Pan Cogito o potrzebie ścisłości*, w którym poeta podkreślił konieczność precyzyjnego oszacowania liczby ofiar „walki z władzą nieludzką". Instytut Pileckiego rozpoczął swój projekt w Sadownem 24 marca 2019 r., w Narodowy Dzień Pamięci Polaków ratujących Żydów pod okupacją niemiecką. Kamień z tablicą pamiątkową został wówczas odsłonięty przez premiera Mateusza Morawieckiego przed domem Leona, Marianny i Stefana Lubkiewiczów – rodziny piekarzy zastrzelonej przez Niemców 13 stycznia 1943 r.

Zamierzeniem projektu **Zawołani po imieniu** jest przywołanie osób, których imiona i nazwiska pozostawały zbyt długo niewypowiedziane. Oddając im cześć, przypominamy sobie o najwyższych, uniwersalnych wartościach. Tych, którzy powinni zostać zawołani po imieniu, jest znacznie więcej. Instytut Pileckiego będzie kontynuował swoje badania i upamiętniał Polaków zamordowanych za pomoc niesioną Żydom.

Powiat węgrowski 1939–1945

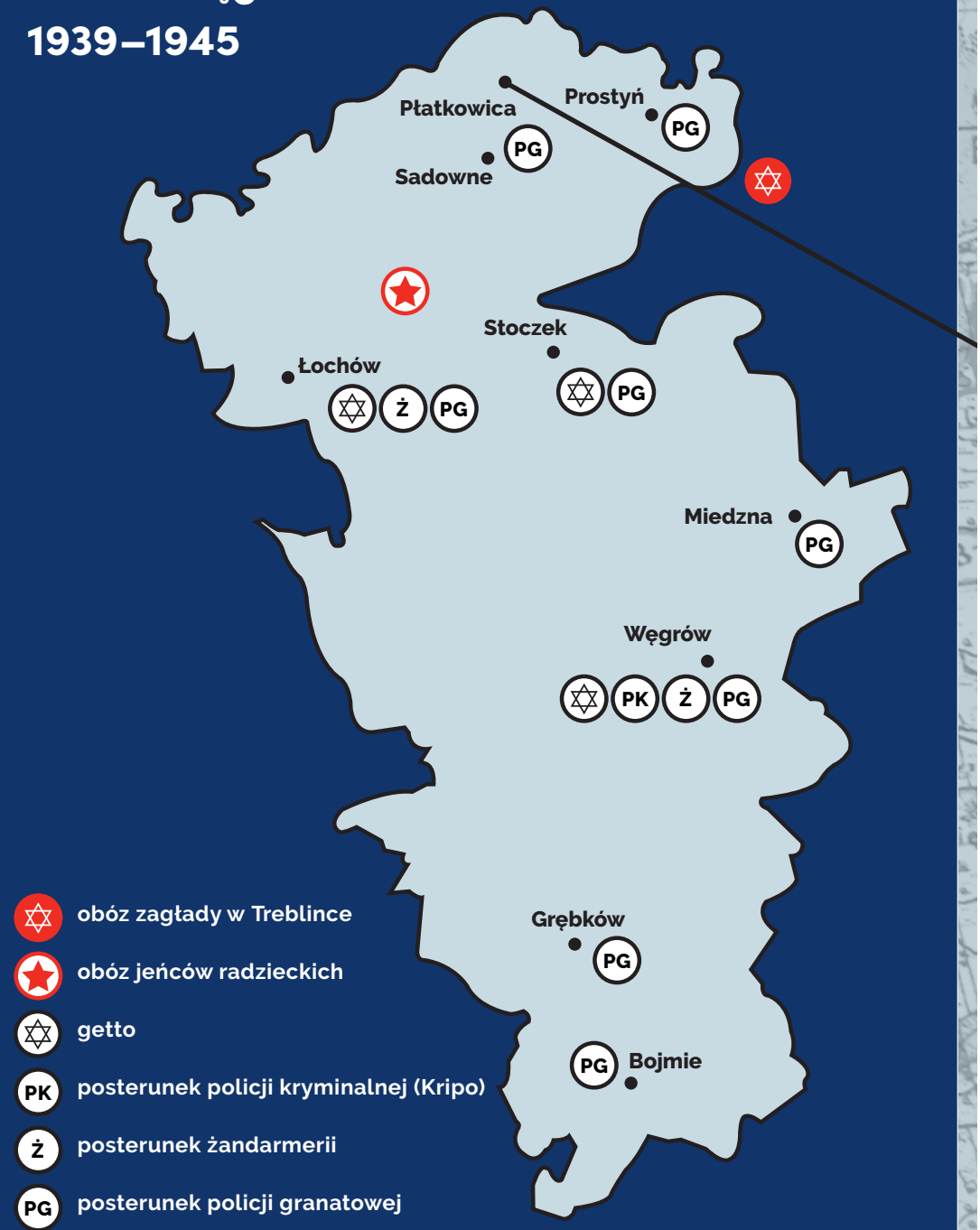

Brzostowa
Morzyczyn
(Płatkow-
-nica)
(Płatk.)
Płatkownica
(Płatkownica)
(Morzyczyn)
(Sadoleś)
Sadoleś
Zajezierze
Sojkowek
Pruska Kępa
(Sadoleś)
(Sojkowek)
(Sadowne)
Sadowne
Kuźnica
Ociete
Wygoda

Państwo Lucyna i Wincenty Radziejowscy mieszkali wraz z synem Mirosławem i córką Anną Danutą we wsi Płatkownica w powiecie węgrowskim. Pani Radziejowska była nauczycielką. Mjr Radziejowski służył przed wojną w 27 Pułku Ułanów. W 1941 r. Państwo Radziejowscy ukryli w swoim gospodarstwie 18-letniego Wołodię Kołtuna, zbiega z obozu dla sowieckich żołnierzy w Grądach. Pomoc ta zakończyła się tragicznie dla rodziny, ponieważ w wyniku zarażenia się od Rosjanina tyfusem Wincenty Radziejowski zmarł. Po wywiezieniu Mirosława na roboty przymusowe do III Rzeszy, Lucyna Radziejowska została sama z 12-letnią córką.

Mimo tego, latem 1943 r., zgodziła się przyjąć pod swój dach kolejnych potrzebujących. Było to dwoje zasymilowanych Żydów z Warszawy, matka wraz z nastoletnim synem. Prawdopodobnie posiadali fałszywe dokumenty, ponieważ mieszkali u Lucyny Radziejowskiej jawnie, choć nie opuszczali terenu gospodarstwa. Sąsiadka, Pani Leokadia Szymaniak, rozmawiając z rudowłosą kobietą w okularach, nie rozpoznawała w niej Żydówki. Goście wzbudzili jednak podejrzenia u mieszkającej we wsi polskojęzycznej Niemki. W pierwszych dniach lipca 1943 r. w gospodarstwie, pojawili się żandarmi niemieccy wykrzykujący słowo „Żyd". Po krótkim śledztwie zaaresztowali Lucynę Radziejowską wraz z ukrywanymi. Matka z synem zginęli w nieznanych okolicznościach. Lucyna Radziejowska trafiła do więzienia na Pawiaku. Skazano ją na pobyt w Auschwitz-Birkenau, gdzie została przetransportowana na początku października 1943 r. Według oficjalnego obozowego powiadomienia, Lucyna Radziejowska zmarła na tyfus 20 marca 1944 r. Osierocona Anna Danuta zamieszkała u wuja w Ostrowi Mazowieckiej.

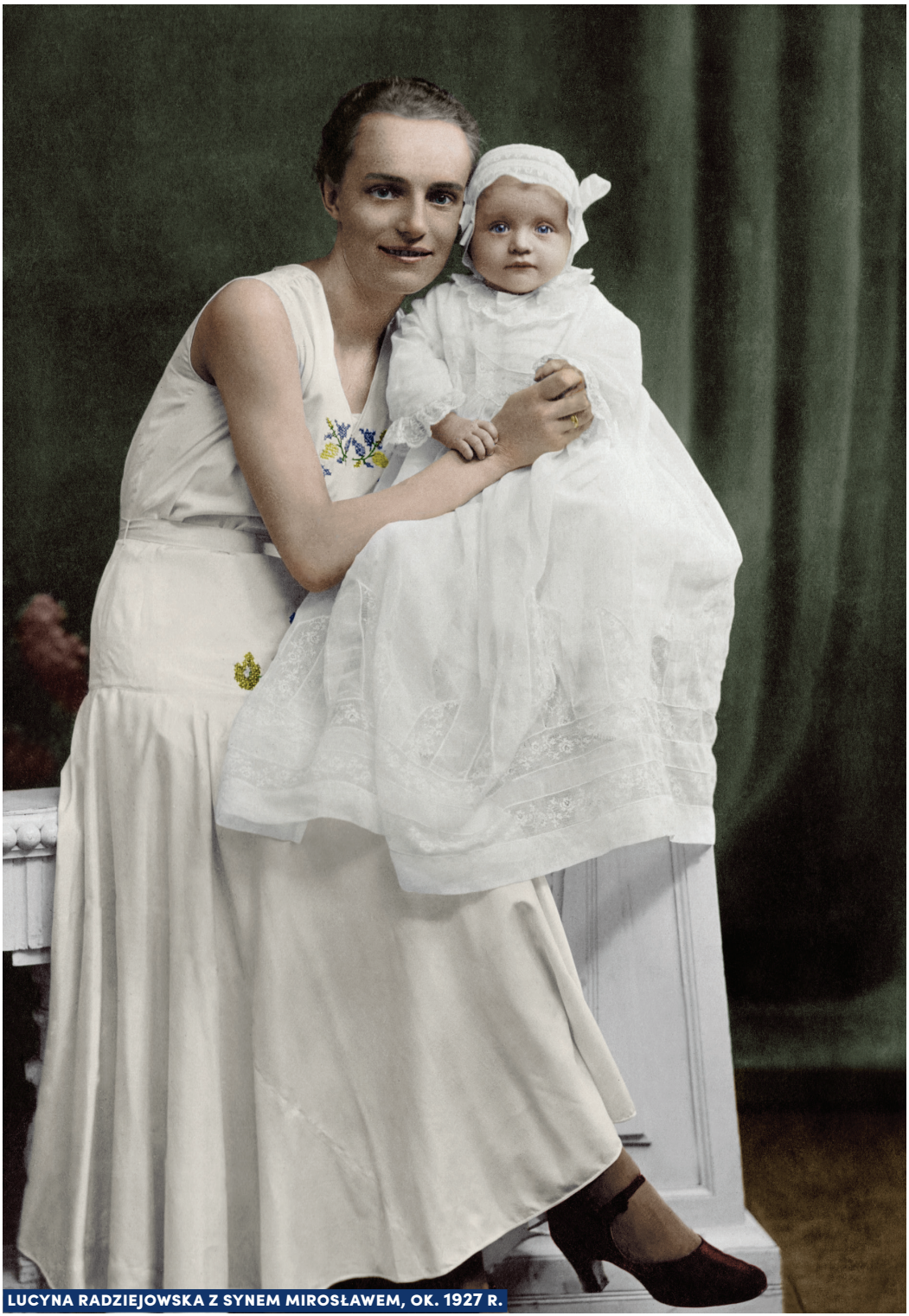

LUCYNA RADZIEJOWSKA Z SYNEM MIROSŁAWEM, OK. 1927 R.

Pamiętam że w lecie 1943 r. do naszego domu wprowadziła się pani z chłopcem w wieku 15-16 lat. Nie znałam jej nazwiska, nie pamiętam imienia tego chłopaka. (...) Pani ta i chłopak stołowali się razem z nami. Nie wychodzili poza teren naszego gospodarstwa podwórza. Pamiętam, że pani ta miała włosy koloru rudego, chodziła w okularach. Jej syn miał włosy koloru czarnego. Mamusia moja ani oni nie mówili o tym, że są Żydami (...).

ANNA DANUTA RADWAŃSKA

(...) po śmierci Radziejowskiego pozostała na gospodarstwie Radziejowska z córką i synem. Jak pamiętam to syna aresztowali Niemcy i wywieźli go do Niemiec. Radziejowska została aresztowana przez Niemców za jakąś kobietę, która u nich była. Potem mówili, że to była Żydówka (...). Niemcy zabrali Radziejowską, tę nieznaną kobietę i tego chłopaka lat 17. Pozostała tylko córka Radziejowskich.

LEOKADIA SZYMANIK Z D. ANDRYSZCZYK

(...) wchodzę do kuchni i tu się pojawia Niemiec z obstawą w hełmach, z karabinami, a z boku stoi wysoka kobieta o rudych włosach, w okularach – do dziś to pamiętam – i młody chłopak, szczupły bardzo, ciemne włosy, jakiś 16-letni. Tenże gestapowiec od razu do tego chłopaka (czyli ktoś musiał donieść) - „Ty Jude?" (...) Po prostu mnie zatkała ta sytuacja, ten obraz pozostał mi przed oczami na całe życie.

ANNA DANUTA RADWAŃSKA

LUCYNA RADZIEJOWSKA Z CÓRKĄ ANNĄ, PŁATKOWNICA 1943 R.

ŚLUB ANNY I EDWARDA RADWAŃSKICH, OSTRÓW MAZOWIECKA 1954 R.
GRATULACJE ANNIE RADWAŃSKIEJ SKŁADA ANDRZEJ PILECKI

Przeczytaj świadectwo Anny Danuty Radwańskiej z 1987 r.

n bi 1/1031
153/87

Główna Komisja Badania Zbrodni Hitlerowskich w Polsce
Instytut Pamięci Narodowej

Okręgowa KOMISJA BADANIA ZBRODNI HITLEROWSKICH w Warszawie

446
596

Sygn. akt .....

PROTOKÓŁ PRZESŁUCHANIA ŚWIADKA

Dnia 28 września 1987 r. w Warszawie mgr F.Wilkowska-Neffe sędzia członek Głównej Komisji BZH w P. IPN delegowany do Okręgowej Komisji Badania Zbrodni Hitlerowskich w Warszawie działając na zasadzie art. 4 Dekretu z dnia 10.XI.1945 r. Dz. U. Nr 51, poz. 293 i art. 129 kpk. z udziałem protokolanta osobiście przesłuchał niżej wymienionego w charakterze świadka. Świadka uprzedzono o odpowiedzialności karnej za fałszywe zeznania, po czym świadek stwierdza własnoręcznym podpisem, że uprzedzono go o tej odpowiedzialności (art. 172 kpk).

Radwańska
(podpis świadka)

Następnie świadek zeznał co następuje:

Imię i nazwisko Anna Danuta Radwańska z d.Radziejowska

Imiona rodziców Wincenty i Lucyna

Data i miejsce urodzenia 28 stycznia 1931 r. w Nieświeżu

Miejsce zamieszkania Warszawa, ul.Włościańska 8 m.2

Zajęcie inżynier

Wykształcenie wyższe

Karalność za fałszywe zeznania nie karana

Stosunek do stron córka zamordowanej Lucyny Radziejowskiej

W okresie okupacji mieszkałam z rodzicami w Piątkowicy gm.Sadowne, pow.Mińczas sokołowski, gdzie rodzice moi prowadzili gospodarstwo rolne. W 1941 r. z obozu jenieckiego w Grądach uciekł jeniec radziecki. Przechowywał się w naszym domu. Zachorował na tyfus plamisty zakażając całą naszą rodzinę. W wyniku choroby tej ojciec mój zmarł w 1941 r. Gospodarstwo prowadziła matka. Pamiętam, że w lecie 1943 r. do naszego

Radwańska

Drukarnia Nr 1, W-wa. Zam. 1704/83 — 15.000

bi 1/1031
153/87

JAWNE

d.c. zeznań świadka Anny Danuty Radwańskiej.

domu wprowadziła się pani z chłopcem w wieku 15-16 lat. Nie znałam jej nazwiska, nie pamiętam imienia tego chłopaka. Oboje twierdzili, że przyjechali z Warszawy. Gospodarstwo rodziców położone było na kolonii, gdzie domy były oddalone od siebie o 300 do 500 metrów. Pani ta i chłopak stołowali się razem z nami. Nie wychodzili poza teren naszego gospodarstwa, podwórza. Pamiętam że pani ta miała włosy koloru rudego, chodziła w okularach. Jej syn miał włosy koloru czarnego. Mamusia moja ani oni nie mówili o tym, że są Żydami, a ja wówczas nie orientowałam się, gdyż nie znałam cech semickich. W kilka lat po wyzwoleniu w rozmowie ze stanszymi mieszkańcami, mieszkającymi w sąsiednim gospodarstwie dowiedziałam się, że kobieta ta podobna była do Żydówki.
W kilka miesięcy po przybyciu do nas tej kobiety z synem do naszego gospodarstwa przyszło kilku żandarmów niemieckich. Nie wykluczam tego, że mogło to być w kilka tygodni po ich przybyciu. Jeden z żandarmów podszedł do tej kobiety i coś mówił do niej po niemiecku z czego zapamiętałam tylko słowa "Jude". Żandarmi ci zabrali moją matkę, tę panią i tego chłopaka.
W kilka dni później z dorosłą sąsiadką byłam na posterunku żandarmerii w Sokołowie, ale tam powiedziano mi, że matka została wywieziona do Warszawy, na Pawiak. W jakiś czas później otrzymałam zawiadomienie z administracji obozu koncentracyjnego w Oświęcimiu, że matka moja zmarła tam 31 marca 1943 r., gdyż zachorowała na tyfus. Jakiś czas miałam przy sobie to zawiadomienie, ale obecnie nie wiem co się z nim stało. Nie wiem w jakich okolicznościach doszło do udzielenia pomocy tym ludziom , a to dlatego że moja matka nie wtajemniczała mnie w to jak też nie wiem skąd Niemcy dowiedzieli się o tym. Przypuszczaliśmy tylko, że o pobycie tych dwu osób w naszym domu mogła zawiadomić żandarmów mieszkanka jednego z gospodarstw tej kolonii która była Volksdeutschą,czy też Niemką. Nie wiem co się stało z tymi Żydami.
Na tym protokół zakończono i po odczytaniu podpisano.

Przesłuchał:
/mgr P. Wilkowska-Neffe/

Zeznał:
/Anna Danuta Radwańska/

Projekt **Zawołani po imieniu** rozpoczął się w Sadownem 24 marca 2019 r. Kamień z pamiątkową tablicą został uroczyście odsłonięty w obecności premiera Mateusza Morawieckiego przed domem Leona, Marianny i Stefana Lubkiewiczów – rodziny piekarzy zastrzelonej przez Niemców za pomoc Żydom.

Ostatnie upamiętnienia w ramach projektu **Zawołani po imieniu** odbyły się w miejscowościach Poręba-Kocęby i Skłody-Piotrowice. W Porębie-Kocębach odsłonięto tablice poświęcone zamordowanym przez Niemców gospodarzom Antoniemu Prusińskiemu i Piotrowi Leszczyńskiemu oraz nieznanemu z nazwiska Żydowi. W Skłodach-Piotrowicach uhonorowano Aleksandrę i Hieronima Skłodowskich. Matka i syn zginęli ponieważ w ich gospodarstwie odkryto kryjówkę, w której schronili się Żydzi.

W wydarzeniach brała udział prof. Magdalena Gawin, Wiceminister Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz przedstawiciele władz samorządowych i reprezentanci społeczności lokalnej.

PRZEMÓWIENIE PREMIERA MATEUSZA MORAWIECKIEGO W SADOWNEM (24 MARCA 2019 R.)

ODSŁONIĘCIE TABLICY PRZEZ MINISTER MAGDALENĘ GAWIN I RODZINY POMORDOWANYCH W PORĘBIE-KOCĘBACH (9 CZERWCA 2019 R.)

ODSŁONIĘCIE TABLICY W SKŁODACH-PIOTROWICACH (16 CZERWCA 2019 R.)

Program uroczystości

11.00
Uroczysta Msza Święta
Kościół pw. Wniebowzięcia NMP
w Ostrowi Mazowieckiej
ul. 3 Maja 3

12.30
Odsłonięcie tablic upamiętniających
Jadwigę Długoborską
i Lucynę Radziejowską
park przed Szkołą Podstawową nr 1
im. Tadeusza Kościuszki
ul. Partyzantów 39

Wykorzystane fotografie pochodzą
ze zbiorów rodzinnych.

ORGANIZATOR

Instytut Pileckiego

Honorowy patronat
Prezesa Rady Ministrów
Mateusza Morawieckiego

PARTNERZY

MIASTO OSTRÓW MAZOWIECKA

INICJATORKA PROJEKTU

prof. Magdalena Gawin
Wiceminister Kultury
i Dziedzictwa Narodowego